

28
FUNERAL .

Investigator: Torika.0

Interviewed: Sakeo Mece.....72 yrs, Delakada, ~~Sawa~~ ^{Dawa} Samu, Tailevu

Date: 4th October, 1982

ULUTAGA: NA VEIKA EDAU VAKAYACORI NI DUA NA TAMATA SA MATE.

(The Funeral).

- Na nona sa mai mate edua na tamata, kaya mada sa mate ko noqu lewe ni vale. Sa na qarauni sara koya me vakau tiko kina na tukutuku, na vanua e lakjo mai kina ko tinana. Sa na talai sara ko iratou na luvequ, eke talega au sa na qai kauta yani edua na tabua kei na yaqona. Na yaqona koya ekena i vakaraitaki tiko nai tukutuku bibi au kauta tiko yani meu lai tukuna veiratou na wekana ni sa mai mate na noqu lewe ni vale. Niu sa vakacabora oti na noqu i Sevusevu eratou sa na qai tukuna mai na wekana, sa vinaka keitou sa na qai gole yani. Eratou sa na qai vakavakarau meratou gole mai ka ratou kauta tiko mai na nodratou kani REGUREGU. Ena gauna eratou sa tadu mai kina eratou sa na mai vakacabora sarayani na nodratu tavi yau kei na tabua, na tabua oqo e kena i vakaraitaki tiko ni ratou sa na mai taura na yago ni mate ka meratou sa qarava na yago ni mate. Na kena lewa ni mate sa tu taucoko sara ga veiratou na wekani tinana se vanua e gole tiko mai kina ko tinana. Ia koi keitou na luvena kei koya na turaga na watina sa na vakarorogo sara ga veiratou na wekai nona lewe ni vale. Ko ira na gole tiko yani mera lai REGUREGU era sa na kauta tiko yani na kumi, na ibe, na tabua. Gauna e liu e bibi taudua ena soqo vakaoqo sai koya na tabua kei na yaqona.

Cont'd Page 2.

- Ia ena gauna ni kua sa dau kau ga yani na ibe, na kumi kei na tabua. Ia na gauna sa yaco kina na veiqaravi era sa na gole tiko yani ia na kena veiqaravi sa na tiko sara ga e ligadratou na marama na tinana. Ia me qai mataka cake sa qai vakayacori kina na veibulu. E liu ni sa dau mate edua na tamata e sega ni dau lai biu tale yani ena loma ni kato-ni waililiwa, ni sa dau mate edua na tamata me qai bulu yani ni mataka eratou sa na dau vakaisulutaki koya yani vakavinaka karatou ologi koya ena kumi sa qai vakadavori tu yani se so edau vakaravi tu ga yani ki lalaga ni vale mevaka ni ravi tu edua na tamata bula. Ena gauna oqori ena vakayacori tiko ga kina na so mate sa na caka tiko ga na gunu yaqona kei na kana. Ena caka tiko na ka oqo me yacova sara ni sa oti na s oqo. Ni sa tukuni yani me sa lai vakayacori yani na keli bulubulu, sa na tukuni tale mai ki na koro sa keli oti na bulubulu. Oti sa vakarogotaki sara yani ki loma ni vale, oqo edau dua ga na kena lotu e vakayacori e vale. Ena gauna oqo sa qai kau yani na yago ni mate ki vale ni lotu me qai lai caka kina kena lotu. Ia ena gauna e liu e sega ni dau vakayacori vakakina edau vakayacori ga e vale na kena lotu taki na yago ni mate. Eke talega edau ologi ga yani na yago ni mate ena kumi kei na ibe. Oti sa na qai gole ko ira na lai veibulu. Ena gauna sa lai vakayacori kina na kena lotu sa colati mai vale ni lotu ka gole sara yani ki nai bulubulu. Sa nodratou i tavi sara na taueki ni mate na colata na yago ni mate. Ni sa caka oti mai na veibulu sa na qai tukuni mai medatou lai vuluvulu ena dua na wai oqo na wai drodro. Na

Cont'd Page 3.

- wai oqo ka caka kina vuluvulu sa na qai tabu. Sa tei sara ga eke na kena sau ni sa tabu. Eliu ni sa ra lai dau qoli na marama ni ra voleka yani kina vanua ka vakatabui tu era na cabe sara yani ki vanua ka gole sara yani ki cake mera sivia mai na vanua ka tabu tu. Mai cake sara era sa na qai sobu tale ki wai mera lai tomana tale na nodra qoli. Edau tabu ni dua me qoli eke ka yacova sara na gauna sa bogidrau kina. Ni sa oti mai na veibulu sa na qai caka sara na kena BURUA. Nai BURUA oqo edau vakayagataki ga kina na bulumakau kei na vuaka kei na kakana dina mevaka dalo. Oti sa qai wase yani veira yadua na yaco mai kina vale ka vakayacori tiko kina na soqo ni mate. Ni sa oti ya era sa na qai dui gole sara yani na tamata kina nodra yasana. Eke era sa na qai mai tiko yani ko ira na BOUTA se BIKABIKA. Oqo mera davodavo tu ga yani e vale, me ra kakua ni tara na wai se mera tavoi ena wai. Oqo me yacova sara eratou sa na tukuna taukei ni mate sa vinaka meda sa lai sisili me yacova na i ka va ni siga. Eke eratou na qaravi tiko ena kedratou kakana, ka gunu yaqona. Ni sa yacova na bogi va sa qai caka edua na kena kakana levu me moku edua na bulumakau sa qai caka edua na kana. Sa na tukuni yani mai veiratou na taukei ni mate, na Ulu sa toka oqo na uluni tinai keitou. Oqo na ulu sa vakarautaki kina kena i yau kei na tabua. Sa na qai vakacabora yani ko turaga na watina na Ulu sa toka oqo vata na kena i yau au sa solia yani me nomudou mo dou sa lewa. E kena i balebale tiko oqo

- kevaka e mani vakaluveni yalewa. Sa na vakaoqo na kena i vosavosa taki na luvequ yalewa sa na Ului tinana me sa watina yani edua na tavalena mai na koro i tinana. Au sa soli koya yani me sa ului tinana. Me sa vakawati yani koya kina koro nei tinana. Ni sa caka oti na Ului ni noqu lewe ni vale sa mai soli vata kei na dua naluvequ yalewa me sa ului tinana yani. Oqo me sa suka tale yani na tinadrato na gone. Sa na waraki tiko na kena bogi tini, na kena bogi limasagavulu ka yacova sara na nona sa lai bogidrau. Na bogidrau oqo edau caka vakaoqo ena gauna eliu ni sa oti edua na bogi sa na buki sara edua na kena wa. Oqo mei vakarataki tiko na levu bogi sa oti. Ena vakayacori tiko na ka oqo me yacova sara na bogidrau. Oqo era dau vakayacora ga na kena marama. Ni sa dau yaco kina na kena bogidrau sa kau mai na magiti kei na kena i yau. Eke talega sa qai tubu kina na lovo qai dau vakayacori talega kina na kena lai kau mai na nona i sulu me sa lai kama kei na nona i yaya kece oqo me mai vakamai. Oqo na ka edau vakayacori talega ena bogidrau.
- E liu ni sega dau vakayagatki kina vakalevu nai lavo, na cava beka edau vakayacori me baleta na tikina koya.
- E liu na veika vakaoqo mevaka ni se bera ni dau caka na vakayagatki i lavo. Ni sa dau vakayacori edua na soqo sa gole sara ko taukei ni soqo ka kauta tiko yani e dua na tabua me lai kerea kina edua na bulumakau vei koya ka vaka bulumakau tiko. Ni sa dau kerea edua na ka baleta tiko na soqo edau vakayagatki eke na tabua. Ni sa vakacabori oti ga na tabua oqo sa solia sara ga mai ko kena i taukei na nona manumanu.

Cont'd Page 5.

- Mevaka niu dau rogoca eso nai talanoa me baleta tiko na nona sa mai vakadavori na tamata ka mate, edau tiko na nona i davodavo se davo vaka cava.
- Eke ena gauna eliu ni sa kau mai yago nimate edau vakasulumi ga yani ka vakadaberi sara toka ga mevaka edua na tamata bula, se so edau vakaraviti toka yani ki lalaga. Oqo ena ravi sara toka ga mevaka edua na tamata.
- Edua beka na kena mataqali sulu edau dara ?
- Eke ni sa mate edua na tamata sa vakaisulu yani vakatoga, qai ukutaki yani ena nona sulu vaka-viti mevaka na kumi kei na masi. Oqo sa vakatale edua medau lai vakamau. Oqo e sega ni dau boi ca.
- Vakacava na vei qaravi, edau caka e tuba se dau caka evei ?
- Na vei qaravi sa dau tara ga edua na vakatunuloa era na lai tiko kina na kena turaga me lai caka tiko kina na vei qaravi. Ia na yago ni mate ena vakadavoritoka ga mai e loma ni vale, era dau tiko eke ko ira na kena marama. E vale ni kuro mevaka na kena saqa na kakana era dau qarava sara toka ga ko ira na cauravou kei na so na kena turaga mera veiliutaki kina. Ko ira na kena goneyalewa e dodonu me kua ni dau tara na vakasaqa, edau nodra i tavi ga me ra vakarautaka na kakana. Sa tu ga na vanua me lai vakayacori kina na kana. Ena gauna e liu ni sa dau vakayacori edua na soqo vakaoqo era sa dau tara sara ga na cauravou.
- Mevaka niu sa raica tiko ena gauna oqo ni sa dau ukutaki na loma ni vale ni sa dau vakayacori edua na soqo vakaoqo.
- Ena gauna eliu e sega ni dau vakayacori na ka oqo. Ni sa dau

- vakayacori edua na soqo vakaturaga edau ka dokai veikeimami na lewe ni vanua ka keimami rokova na neimami turaga. Eke e sega ni dau vakayacori na veilakoyaki vakaveitalia, se na vakasausa.
- Na mataqali ibe cava edau vakayagataki ?
- Na ibe edau vakayagataki eke sai koya na ibe vakula vinaka ka ka vou sara ga. Ni sa dua sologi edua nayago ni mate edau vakaisulu vakatoga sa qai dau sulu vaka-vitisa qai olo tale yani ena siti vulavula sa qai mai ologi yani ena ibe ena rauta beka ni walu na ibe. Oti sa qai vesu vinaka sara yani, sa qai kau yani ki nai bulubulu.
- Mevaka na nomu tukuna toka ni dau vakaraiti toka ga yago ni mate, na cava edau kena i balebale ?
- Eke ni sa dau mai vakaraviti yani na yago ni mate, e kena i balebale dina mera mai raica ko ira na wekana dina ni sa i otiofini gauna me raica kina na matana. Ni sa dau kau mai ko ira na luvena, sa na tukuni yani isa dou mai raica na tinamudou sa qai mai takali yani sa kena otioti ni gauna me ra raica kina. Ia eso e sega ni dau raica rawa na kena sa lai vakaraviti toka mai na wekadratou sa mai takali koya. Oqori na vuni kena dau mai vakaraviti tokayanie lalaga na yago ni mate mei otioti ni nodra raici koya na wekana.
- Ko cei me dau lai dabe sara mai cake ena gauna ni soqo ?
- Ni sa vakayacori edua na soqo vakaoqo, e dodonu medau lai dabe mai cakekoya na kena turaga sara. Eke sega ni dodonu me dua na ka mera dau leqataka. Sai ira oqori na KOMAI na turaga ni dua na koro.

- Ni sa dau lai dabe mai cake koya na turaga oqo e sega ni qai leqataka koya edua na ka. Kevaka sa dau oti na kena tavako, era dau raica toka mai ko ira na kena turaga uwabula ni sa oti na kena tavako na turaga era sa na solia tale yani na kena i kuri. Na ka oqo edau vakaraici matua mai veiratou na taukei ni mate.
- Ia mai Nadroga au dau rogoca ni so edau vakatabui mera tara nakedra kakana. Na cava beka na kena i vakaraitaki.
- Ia mai Nadroga ni dau yaco edua na soqo vakaoqo sa dau tu ga KOMAI ena sega ni dau tara edua na ka. Oqo edau soli sara tiko ga vua na kena kakana se ko ira na nona liga ni kakana. Ka tu tale ga ko ira na nona liga ni wau, oqo ko ira me ra yadrava tu na nona veitosoyaki na turaga. E tabu ni dua medau vosa bale vua se me dua ma vaka tu lewa vua.
- Ena gauna sa dabe toka kina na yago nimate na cava e dau vakayacori kina.
- Eke ni dau mai vakadaberi na yago ni mate, sa qai dau vakacabori yani nai magiti kei na yau mai veiratou na taukei ni mate. Sa qai tukuna ko taukei ni mate, ni sa soqoni tiko na turaga kei na marama kevaka edua ena sega ni muria na noqu lewa sa na ORE. Oqo edau soli taumada ni qai soli mai edua na totogi se me ore, ka tukuni talega mai veiratou nataukei ni mate na cava na nona ore. Kevaka eratou na tukuna mai nomu ORE na Wase ni Yaqona ena sigalevu ni kua. Eke sa na tucake sara kina o koya na turaga oqo ka lai vakarautaka mai na nona kani ore. Sa na lai vakatubu lovo mai ka cakava mai na magiti ka qai kauta mai veiratou na taukei ni mate.

Cont'd Page 8.

- Ni sa kauta mai na nona kani Ore sa na mai vakaraitaka sara tola veiratou na taukei ni mate ni sai koya ogo na nona kani ore. Eke eratou sa na qai mai taura na taukei ni mate ka ratou ciqoma ena vakavinavinaka. Eratou vakavinavinakataki koya ka rawata mai na nona ORE ka rawa mai vaka-vinaka. Na kani vaka-vinavinaka ogo edau vakacabori tale mai kina edua na tabua. Vinaka vakalevu.

S A O T I